

## **Granollers - Festa del Llibre 2008**

### **Emili Teixidor, pregoner**

Una festa és un senyal que ens fa el calendari per indicar que parem atenció en algun fet que volem commemorar – o sigui memorar amb altres, com memorar – o celebrar amb actes que exterioritzin la nostra alegria per algun èxit obtingut o alguna fita aconseguida. També hi ha les festes més rutinàries – els diumenges per exemple – que suposen un descans merescut en la feina dura de tota la resta de la setmana. O sigui que en una festa sempre hi juguen un paper més o menys destacat la memòria, l'alegria, la comunitat, el descans... i la feina feta.

En la Festa del Llibre que celebrem cada any hi ha també rutina pel ritual de les repeticions, alegria per la primavera i la coincidència amb la diada de Sant Jordi, que embolica la pàtria i els enamorats en un lligam d'exaltació mútua, la comunitat perquè sense el mercat dels llibres, les parades al carrer, la signatura d'obres pels autors, la memòria que aquest anys ens proposa un record emocionat a una creadora excepcional com va ser Mercè Rodoreda i un rei també excepcional que també va escriure un llibre memorable com va ser Jaume I, el descans també hi és tot i ser un dia de feina, la qual cosa serveix per reblar el tòpic dels catalans treballadors de mena que fins i tot saben combinar la festa amb el treball i així s'estalvien un dia de galvana..., però pel que fa a la feina feta, a la preparació i justificació de la festa, a la intensitat dels esforços dels dies feiners que precedeixen la festa, i que en aquest cas seria la lectura seriosa i esforçada dels llibres que avui exhibim a tots els aparadors com trofeus culturals, tinc els meus dubtes. Vull dir que no sé si ens mereixem tanta festa, no estic segur que haguem treballat amb tanta intensitat com per celebrar un resultat que, pel que fa als escolars de totes les edats, per exemple, ens situa en els darrers llocs entre els lectors d'Europa, o sigui del món.

Però com que és festa, no vull ser pessimista, no sóc pessimista, i aprofitaré el pregó, que és una crida a la cordialitat, a l'optimisme i a la continuïtat, per dir quatre paraules sobre la necessitat que té la nostra societat dels llibres, de la literatura, de la lectura, d'allò que en diem – o en deien fins fa poc – les Humanitats, els estudis humanistes, i que perillen en aquests plans d'ensenyament abocats cada cop més a l'utilitarisme més immediat, a la rendibilitat més alta, al profit més excessiu i al pragmatisme més medio cre.

No és pas que els estudis o les lectures humanistes – o sigui les que sembla que no tinguin una utilitat immediada – visquin amb el cap als núvols i no serveixin per a res. Serveixen en primer lloc per a fer-nos més persones. I per a conèixer-nos més gràcies a l'experiència d'altres més grans, en el doble sentit de vells i experimentats i generosos, que nosaltres. I per proporcionar-nos aquestes eines meravelloses sense les quals la vida i la comunicació seria gairebé impossible, que són les paraules. Sovint oblidem que la literatura ens proporciona sobretot paraules, i fórmules belles i útils per expressar-nos, oblidem que les paraules són imprescindibles per expressar els nostres pensaments, que difícilment ens entendríem sense paraules exactes, precises,

entenedores. Podríem dir que de la mateixa manera que s'ha dit que la memòria és el marcapassos de la intel·ligència, les paraules són el marcapassos dels pensaments, que sense paraules no hi ha pensament. També se'ns presenten imatges al cervell, i també són molt importants en la pintura, en el cinema, en la televisió, però l'eina més precisa i més extesa i més fàcil i econòmica i imprescindible, són les paraules, i per això tots col·loquem la poesia al cim de tot de la literatura, perquè la poesia és una construcció perfecta de paraules ben escollides i ben posades amb bellesa i ben calculades amb ritme i sonoritat. La poesia s'aguanta gràcies a la música de les paraules, i la història, l'argument que en diem per entendre's, queda en segon lloc en la poesia, a vegades és només un pretext per aixecar un edifici de paraules que ens emociona i ens captiva.

Les paraules, l'expressió, no són només imprescindibles per al pensament, sinó que també són importants per al nostre benestar, per a la nostra ordenació interior, per a la nostra salut mental i total. Per això el poeta Joseph Brodsky deia que si les autoritats sabessin els beneficis que produeix la literatura, els llibres, la lectura..., dedicarien més pressupost per a les biblioteques, a les escoles, a la cultura en general, perquè n'haurien de dedicar menys als hospitals, a la sanitat. Perquè les paraules ordenen les nostres experiències, són com calaixets on guardem les vivències, i en el moment en què necessitem disposar-ne, les trobem amb facilitat.

El poder curatiu de la paraula, de la literatura, de la lectura, el podem comprovar amb els psicòlegs i psiquiatres, que fan servir el diàleg, la confessió, l'expressió oral com a medicina. L'Església ha fet i fa servir aquest poder curatiu de la paraula que neteja o absol de tota culpa, i no només en el sagrament de la confessió, i per això parla en alguns dels seus actes del "ministeri de la paraula". Tots nosaltres hem comprovat aquest poder ordenador i curatiu de la paraula, quan en ocasions difícils o fins i tot dramàtiques, podem buidar-nos per dintre, parlar amb algú, comunicar-li la causa dels nostres mals com si l'amic, l'oïdor, acceptés encomanar-se de les nostres penes amb el diàleg, amb la conversa alliberadora.

Sense llibres no hi ha memòria, ni història, ni identitat. S'han definit les biblioteques com a memòries de la humanitat. I també s'han definit com a pàtries, i així Elias Canetti deia que la millor definició de pàtria és una biblioteca. Què sabem dels pobles que no ens han deixat cap llibre, dels quals no en sabem res perquè no poden parlar-nos més enllà del temps i de la mort, com fan els llibres, aquest alfabet silenciós que no calla mai? Pensem en la tragèdia, en la mort de la memòria, que suposaria que tots els llibres de totes les biblioteques desapareguessin. I en el temps llarguíssim que trigaríem a recuperar aquests sabers acumulats als prestatges. Sense els llibres, sense la lectura, la humanitat recularia al passat més salvatge, i trigaria milers d'anys a tornar a un estadi de civilització com el que tenim ara. El tenim ara, dic, però l'hem de saber conservar perquè el podem perdre: penseu amb les runes de les biblioteques i els teatres romans que encara es poden veure arreu del territori on va arribar aquella civilització llatina, alguns llocs no gaire lluny de la Barcino o la Tarraco enterrades a sota de les ciutats actuals; i com aquell imperi es va ensorrar i en els llibres que es van perdre i no s'han trobat mai

més. I la millor manera de conversar i augmentar una cultura, de mantenir-la viva, és fer-la servir, fer que els ciutadans la serveixin i se'n serveixin amb l'estudi, la curiositat intel·lectual, el diàleg, l'esforç d'anar més endavant... El desinterès, la despreocupació, la indiferència són mortals per a qualsevol cultura, i aquests són els mals que han portat moltes civilitzacions a quedar-se enrere d'altres pobles, a no saber crear res de nou, a ser capaços només d'imitar i copiar, però no a crear i a imaginar, a convertir-se en subordinats i clients d'altres cultures més actives, més esforçades i per això mateix més poderoses.

Les biblioteques són també escoles i universitats populars i lliures en les quals els millors professors són triats pels lectors perquè els donin una lliçó particular, una classe com si fos escrita per a ells tots sols. És l'escola o universitat que sempre està per nosaltres, que no té hores, que pot repetir les lliçons tantes vegades com calgui, que ens espera i segueix el nostre ritme, el professor perfecte. El quadre de professors més savi i exigent que podem trobar.

Ara bé, no hi ha lectura, sense esforç. Com no hi ha esport ni cap activitat sense esforç per mínim que sigui. La tècnica dels bons pedagogs consisteix a conèixer i prescriure la dosi d'esforç que l'aprenent, el lector en aquest cas, ha de fer per obtenir una satisfacció que li faci agradable l'activitat, sigui l'entrenament esportiu o la mínima exigència lectora. El que més agrada a la gran majoria de lectors és el text que no presenta cap dificultat, el text que anomeno transparent, però obliden que el llibre que llegeixen no presenta cap dificultat, tot són satisfaccions, perquè abans, anys enrere segurament, a l'escola i a l'institut, van fer l'esforç d'aprendre a llegir i així han aconseguit un nivell lector que pot ser baix, mitjà o alt.

La gran majoria de lectors llegeix per plaer, perquè troba en els llibres – sobretot novel·les en què les emocions primàries són més presents i aconsegueixen més fàcilment que els lectors s'identifiquin amb les peripècies de la trama – troba en els llibres, dèiem, informació útil i distracció plaent. Molts lectors, la majoria, s'aturen aquí i no demanen més. Però amb una mica d'esforç, una exigència mínima, podrien pujar a un nivell superior i apreciar lectures més exigents.

Per exemple, si entenem bé que un dels beneficis essencials de la lectura, de la literatura, és el llenguatge i la millora de la nostra capacitat expressiva i comprensiva, llegirem més poesia perquè en la poesia el llenguatge és l'element més destacat, de manera que en moltes composicions el tema és troba embolcallat i agombolat per la música i el ritme de la llengua; i el que fa el poema memorable és la manera com el poeta fa servir les paraules per construir uns versos que ens encanten per la manera com són elaborats, per la musicalitat que desprenen, i així els recordem sempre. Per això jo recomano, ja que sovint en reunions com aquesta el públic demana fórmules màgiques per llegir amb més intensitat i amb més profunditat, jo recomano un esforç mínim que consisteix a llegir cada dia un vers, només un vers, i després llegir el que cada lector hagi triat segons el seu gust i curiositat i fins i tot morbositat. Llegir una línia de poesia ens avesa a llegir d'una altra manera, sense l'ànsia i la passió que ens agafa quan una narració ens arrossega pel seu argument, la

seva peripècia, la seva aventura, i no ens deixa parar atenció en la forma que fa servir l'autor per dir allò que diu. És com quan el metge ens diu que hem de fer un mínim esforç de caminar una estoneta, res, un quart d'hora cada dia, que no importa el camí que faci el pacient amb el cor fluix, el que importa és que surti de casa, que mogui les cames, que s'esforci una mica cada dia vagi allà on vagi. El mateix si volem apujar el nivell lector.

De fet, quan el lector es troba amb les primeres dificultats en un text, no perquè no sàpiga llegir, sinó perquè no el sap o no el vol interpretar o perquè el troba llarg i farragós – deixant de banda que en els llibres, com en tot a la vida, hi ha llibres i persones i discursos i pregons llargs i farragosos -, doncs perquè no acaba d'entendre ben bé la tècnica, la forma que fa servir l'autor per escriure la seva obra, és quan el lector decideix si vol tirar endavant i interessar-se de veritat per la literatura, o la vol utilitzar simplement i honestament per adquirir informacions útils i distreure's. La majoria de lectors s'aturen en aquest estadi i no tiren endavant. Per això jo he dit moltes vegades que la literatura juvenil és la que llegeixen els lectors de 14 a 99 anys.

Si decideixen tirar endavant i acceptar el petit esforç que això exigeix, cal que tinguin en compte dues o tres coses que mirarem de resumir abans d'acabar, i que poden servir d'orientació als lectors.

En primer lloc una lectura és un diàleg del lector amb l'autor. En la lectura s'ha d'establir un diàleg íntim amb el text i per això hem de saber interpretar-lo, conèixer amb quina clau, amb quina tècnica està escrit el text. Fixem-nos en la lectura dels diaris esportius per part dels aficionats d'un equip: l'aficionat, quan compra una publicació esportiva, coneix perfectament a quin equip fa costat el diari o revista i així pot dialogar, estar d'acord o no amb el que diu i entendre les insinuacions, estar d'acord amb les crítiques i dir si són justificades o no, analitzar les descripcions que fa dels partits i jutjar el que diu del contrari..., el que en diríem el subtext, o el sentit amagat del text. I si l'aficionat compra un diari favorable a l'equip rival, l'atenció que posa a cada paraula o frase que llegeix és molt més gran, i el diàleg íntim pot arribar a convertir-se en enrabiada o insult o provocar la resposta amb cartes de protesta al director i tot.

Bé, doncs en començar un llibre, hauríem de conèixer també alguns punts que ens ajudaran a la lectura, i sobretot quina tècnica ha fet servir l'autor per escriure'l: no llegirem de la mateixa manera un llibre que reproduïx els somnis d'un boig, que la narració cronològica i realista d'un fet actual o d'una novel·la històrica. Així ja tindrem una clau important per facilitar l'esforç que ens demana la lectura. No ens creiem igual un llibre de viatges que una novel·la de fantasia. I tots, de petits, en sentir "la lluna, la pruna, vestida de dol, sa mare la crida, son pare la vol..." etcètera, no ens ho agafàvem al peu de la lletra tot i la gràcia que ens feia, ens era igual el que pogués significar.

M'allargaria massa si ara intentés explicar les teories literàries i com ens ajuden a llegir, o sigui a entendre bé un text. El que és innegable és que hi ha llibres difícils. El novel·lista Salman Rushdie, tot fent un gran elogi de Samuel Beckett, diu que un mal de cap després de la lectura de les seves novel·les no seria una reacció impròpia, tot i que si som justos hem de reconèixer que a vegades, hi

ha mals de cap que valen la pena, que s'accepten a canvi d'obtenir alguna cosa valuosa, i el que ens proporciona Beckett és d'aquests martelleigs satisfactoris. Al final del túnel hi trobem la bellesa.

Diu Beckett que hem de tenir consciència de la bellesa, que a vegades diem una cosa amb dificultat perquè no és fàcil de dir, i dir una cosa difícil té la seva importància, sobretot en un temps com el nostre en què estem massa enamorats del nostre temps mimat amb totes les facilitats possibles. La solució del problema de la dificultat és rendir-se, continua Salman Rushdie. Si el lector es dóna al text, el text s'obre com una flor exòtica, tot i que a vegades la trobem deslluïda. Demanem sorpresa, inquietud, estímul intel·lectual, perquè la repetició, els motllos aprovats i suats, les fórmules consagrades i reconsegades cansen. Atrevim-nos al repte de nous autors, de noves tècniques, de noves lectures. Pensem que hi ha llibres que van a l'essencial, que no pretenen entretenir ni informar de res, que només volen rescatar la memòria i reinventar la memòria per salvar-nos del gran desastre final que és la mort. La mort despulla la vida fins a reduir-la a la seva essència i després li arrabassa fins i tot aquesta essència, i aquests llibres imiten a la mort i eliminen tot el que no és essencial. Podríem parlar de la seducció de les històries, una seducció que tots els lectors han experimentat.

Direm només, per acabar, que no ens han de fer por les dificultats, que només allò que és difícil val la pena, que rebutgem les facilitats sense solta ni volta, que ja sabem que els productes per vendre's prometen tota mena de felicitat i plaers, però que ja sabem defensar-nos d'aquesta publicitat enganyosa, que com a lectors hem d'exigir bona lectura, que ens sedueixi, ens distregui, ens instrueixi sense trampes ni males arts; i que totes les grans obres s'han obert pas amb dificultat.

Per acabar, posarem l'exemple de l'escriptor ianqui Norman Mailer, que va llegir el text de l'obra de Samuel Beckett *Tot esperant Gogot*. Avui dia considerada una obra mestra, va llegir el text quan Mailer feia de crític a la revista *The Village Voice*, i com que no li va agradar, va dir en la seva crítica que l'obra de Beckett era insuportable, una porqueria; i temps després, quan la va anar a veure representada, la va entendre millor, i va entendre sobretot que es tractava d'un gran drama, i com que ja no feia de crític de la revista, va pagar de la seva butxaca una pàgina del *The Village Voice* per demanar disculpes als lectors i corregir la seva opinió sobre l'obra. És un exemple de la dificultat d'algunes obres i de la ment receptiva i honesta per opinar sense prejudicis i per corregir l'opinió quan veiem l'error d'apreciació en què havíem caigut.

Pensem també que el desig és el motor de totes les activitats humanes. De la mateixa vida. Moltes institucions el volen regular, fins i tot frenar i per això alguns autors han parlat de "dietètica dels plaers". Dietètica com a les dietes per aprimar-se, sembla que tot estigui a l'abast de tothom sense cap esforç, nadem en la sobreabundància, però hem de saber triar el que més ens convingui. I també hi ha una dietètica en els consells, les recomanacions, les regulacions, les normes...

El desig de saber és un dels motors o de les líbidos que ens guia. És un desig innat, com els altres desitjos que ens empenyen, i els millors llibres, els millors autors, com els millors mestres, hi compten com un aliat, un col·laborador i un amic. Esforcem-nos perquè aquest desig de saber, d'informar-nos, de superar-nos, creixi, s'enforteixi i fructifiqui.

La societat ha estat planificada durant molt temps per prohibir els plaers, o com a mínim per encarrilar-los en la direcció de la doctrina establerta, i per això potser troba dificultats en aquesta societat hedonista en la qual la recerca de la felicitat – nom genèric del plaer – és una de les metes. Hem passat d'una societat repressora, censora, predicadora, a una societat permissiva, plaent, amable... ¿L'esforç que suposa la lectura, com l'esforç que suposa tota superació individual i col·lectiva, on queda en aquest nou marc de placidesa?

No confonguem el desig amb la felicitat, en el sentit que a vegades la propaganda comercial i institucional ens ofereix la lectura com una forma de felicitat i fins i tot d'accés al poder. El desig és transcendència, obertura, manca d'alguna cosa. La felicitat és equilibri, estabilitat, plenitud. El desig és només l'inici, l'ham per aconseguir no el plaer, sinó la felicitat, i rebaixem aquests termes solemnes tot el que calgui. I rebaixem també tots els eslògans comercials i institucionals per incitar a la lectura. Amb la lectura aconseguirem la felicitat, però només si som capaços de fer l'esforç necessari per conquerir-la.

En aquesta festa del llibre, doncs, fem-nos el propòsit d'esforçar-nos una mica, per no quedar-nos parats al nivell a què ja hem arribat, i segur que els beneficis seran importants. Que tots ho puguem veure